

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Obor: Filozofie

Bakalářská práce

Anna Luňáková

Lévinas a fenomenologie

Levinas and phenomenology

2016

prof. Mgr. Miroslav Petříček, Dr.

Poděkování:

Srdečně děkuji profesoru Miroslavu Petříčkovi za vedení práce a inspiraci v průběhu celého bakalářského studia.

Mé poděkování patří též všem vyučujícím na ÚFARu a zejména paní mgr. Evě Mokrejšové za trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu studia věnovala.

Prohlášení autorky o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem vypracovala práci samostatně, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 24. 4. 2016

Abstrakt:

Text se zabývá fenomenologií Edmunda Husserla z pohledu Emmanuela Lévinase. Cílem této práce je ukázat základní obrysy Husserlovy fenomenologie, tak jak je rozebírá Lévinas ve své studii obsažené v knize *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Zaměřila jsem se také na to, jakým způsobem bude chtít Lévinas fenomenologii interpretovat. Metodou bylo důkladné čtení Lévinasovy analýzy fenomenologie, s přihlédnutím k jeho esejům v závěru knihy *Objevování*. Na příkladu řeči, jsem se pokusila ukázat, jaké vztahy považuje Lévinas za konstitutivní a v jakém ohledu může být fenomenologický přístup překročen. Celkově považuji tuto práci za prostředek k získání určitého náhledu na současnou filosofii a dílo Emmanuela Lévinase.

The text deals with the Phenomenology of Edmund Husserl from the perspective of Emmanuel Levinas. The aim of this work is to show the basic outline of Husserl's Phenomenology, as it does Levinas in his study in the book named *Discovering existence with Husserl and Heidegger*. I was concentrated on how is Levinas willing to read Phenomenology. The method was thorough reading of Levinas' analysis of the Phenomenology, considering essays at the end of the book of *Discovering*. On the example of the speech, I tried to show, which relations Levinas consider as constitutive and in what regard may be exceeded phenomenological approach. Overall, I consider this text as a means of gaining some insight into the current philosophy and writing of Emmanuel Levinas.

Obsah:

Úvod	1
„Filosofie bytí a mysli“	9
Přítomnost bytí pro myšlení	16
„Rozbití reprezentace“ a „Jiné“	23
„Řeč a blízkost“	28
Jiná zkušenost	35
Závěrem	40
Seznam použité literatury	43

Úvod:

Fenomenologie otevírá oblast toho, jak se věci ukazují. Jejím ústředním předmětem je fenomén, což je vždy to, co se ukazuje. Fenomén se ukazuje vědomí a ukazování probíhá vždy určitým způsobem. Fenomenologie systematicky objasňuje, co a jak se jeví. To že se věci ukazují, je důležité, protože nám tak věci dávají smysl, je to jednoduše způsob, jak se setkáváme se světem. Náš svět je postaven na širších souvislostech, v tzv. horizontových strukturách, v souvislostech poukazů. Svět je tedy vždy nějak v pozadí našich úvah, on sám se nám takto ukazuje.

Dají se nalézt, zaznamenáváme příklady, kdy toto „ukazování“ dochází svých hranic. Kde mohou ležet tyto „hranice“ bych chtěla naznačit v průběhu textu. Půjde zejména o to, co působí v interpretaci fenomenologického zkoumání problémy. Například v rámci apercepce, když fenomenologie říká, že „aspekty“ se dají neustále doplňovat, že tak cokoli neznámé, je poznatelné, tím že nalezneme jisté podobnosti se zkušeností minulou...a po té, díky velkým autorům, pro nás to bude Emmanuel Lévinas, objevíme, že je možné vytušit věci a situace, které se v rámci této apercepce dají velmi těžce anebo vůbec ztotožnit, poznat a doplnit, a tudíž že existují také teze, které jsou mimo tuto, o poznatelnosti.

Jsou věci, které se ukazují limitním způsobem, jsou věci, které se ukazování vzpírají atp. Díky fenomenologii je možné zaznamenávat roviny, kde se ustavují struktury, které konstituují vědomí, tak jak jej popíše Edmund Husserl, a tak se tvoří základ filosofování o tomto vědomí a tedy i o způsobu, jak jsou svět a věci v něm našemu vědomí dány. Struktura, kterou poskytne fenomenologie, bude schopna stát se opěrným bodem pro „jiné ukazování“, bude možné naznačit, kde a co se fenomenologii může vzpírat, co ona sama v sobě objevuje. Tyto náznaky jsou fundovány v díle Emmanuela Lévinase, který píše: „ Husserl nám chce přinést obecnou filosofii bytí a mysli. Fenomenologická metoda v této filosofii není nějaký „postup“, který odhaluje jistý počet pravdivých výroků, nýbrž je samotnou existencí této filosofie.“¹ O jakých hranicích se tedy pokoušíme mluvit a v čem spočívá „existence“ fenomenologie, potažmo jaké jsou její postoje, je tématem této práce.

¹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 22.

Kniha *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*, bude východiskem pro následující text. Jedná se o studie, které **Emmanuel Lévinas** zaměřil na základy fenomenologie, jsou to texty jak k Husserlovi, tak k Heideggerovi, první studie byla poprvé otištěna v roce 40, druhá v roce 1932. To co především inspiruje tento text, jsou zejména eseje zaměřující se na specifitější otázky v takto vymezeném rámci, a to ty týkající se problematiky řeči a intencionality. Motivy, které se objevují v závěrečných kapitolách knihy *Objevování*, označíme spolu s ním za jakéhosi předchůdce Lévinasovy vlastní práce, tak jak se odrazí například v *Totalitě a nekonečnu*, či v *Jinak než být*. Nás zde zajímají zejména tyto „Zkratky“, jak je Lévinas označuje, a sice kapitola „Řeč a blízkost“, která mi byla při vlastním čtení nejméně přístupná, a tak nejvíce podněcující. Jedná se o texty s datem pozdějším, než výše zmiňované studie k fenomenologii. Tato kniha je jako výchozí zvolena také proto, že Lévinasova nedocenitelně přesná analýza neopomíná jemné nuance, které jsou tolik důležité pro otevření fenomenologické oblasti, tím se míní zejména to, že se díky tomuto autorovi lépe ukáže fenomenologické bádání, či důsledky které působí určité postoje podržené ve fenomenologii. Lévinas samozřejmě není jediný, kdo pracuje intenzivně s fenomenologií, sám v poznámkách odkazuje například na dílo Maurice Merleau-Pontyho, nebo v jiných souvislostech na Michela Foucalta a další.

Díky Lévinasově interpretaci se pokusíme ukázat, že Husserlova fenomenologie je ohraničena konkrétním cílem, za jakým je budována. To samozřejmě není nic neznámého, minimálně budeme mluvit o „obecně platném poznání“. Projekt ustavování čisté vědy také není neznámý, fenomenologie by měla být základem pro vědecké zkoumání skutečnosti. (A tato fenomenologie je také typická tím, že si určité otázky **vyložene neklade**. To, že mám vněm, je jistota, o které nepochybujeme, a otázku zda je něco mimo tento vněm, nějaká „reálná“ existence, si neklademe. Důvod je ten, že i když se zaměříme spolu s Husserlem pouze na počítky, tak se nám nic závažného „nestane“. Fenomén jsou prožitky, spolu se vším, co v nich nalezneme, co je v nich dáno. Fenomén můžeme zkoumat s vyloučením všech předpokladů. (Což se v Lévinasově interpretaci ukáže jako jeden velký předpoklad - svoboda vědomí, které má moc „odložit“ svět tímto způsobem.)) V případě, že se zaměříme na „smysl“ této fenomenologie, to znamená mimo oblast pouhého popisu a analýzy struktur vědomí, dostaneme se do oblasti jednání, fenomenologie se pohybuje v tzv. přirozeném světě a podobně, ale přesto nestojí, nebo nechce stát, mimo život, jednoduše se dívá na věci určitým způsobem – ale již to je postoj, a proto se s

fenomenologií nerozlučně pojí také pojem svobody nebo spravedlnosti. (Jednání považujeme typicky za něco, co v sobě zahrnuje možnost, že to může být i jinak. Problém smyslu je tak otázka jiného možného smyslu.²⁾

O jednání mluvím také proto, že fenomenologická analýza je možná pouze v určitém postoji. Tento postoj by měl být prost všech účelů a konkrétních zájmů. Fenomenologie nechce zjišťovat cokoli o „bytí reálného světa“, to je pro ní jen jakýsi předpoklad, ale zájmem není ani zkoumat problém poznání. Musí to být postoj oproštěn od všech účelů. Husserl píše o získávání čistých obsahů. O tom jak může být čistý předmět (- totiž objektivní ideální předmět, který získám například v kategoriálním názoru, předmět, který má samostatné a nezávislé bytí, totiž nezávislé na psychičnu -) dán ve vědomí a podrobná analýza těchto způsobů, to se dá označit za jeden z cílů fenomenologie. Hledání čistých obsahů je tak to, co zrodilo fenomenologii. Ano, poznávání, jako nejzákladnější vztah člověka ke světu, ale v určitém bezpředsudečném postoji, to je ona slavná fenomenologická redukce, to znamená, poznávání nepřijímá nic, co by nebylo z názoru. (Text v mé podobě pouze shrnuje co „se ví“, tyto věty vycházejí z výkladu fenomenologie, tak jak mi byl během studií dán. Tento výklad mimo jiné interpretoval tak, že podržení „poznávání“ jako základního vztahu člověku ke světu bylo „ozvěnou osvícenství“. Proč by se Husserl pokoušel o zakládání logiky přirozeného světa? Aby umožnil hledání ideálního, bez toho aniž by se ztratily smysly jeho evidencí. Kam tyto cíle mohou vést nebo co v sobě implikují, rozvíjí právě Lévinas a snaží se ukázat tento text.) Lévinas začne nahrazovat vztahy intencionální vztahy etickými. Vykáže, že v lidském životě jsou roviny další, ne-fenomenologické a základní. Ukáže se další oblast, na kterou se fenomenologie již nezaměřuje. Níže cituji několik Lévinasových vět k Descartovi, pojem vědomí, stejně tak jako pojem subjektu a jeho primární vztah ke světu ve smyslu poznávání, je pokračováním v určité „tradici spolehlivého poznávání“³.

Jako vzor nám stojí například filosofie události, tolik typická pro současnou filosofii, to spočívá mj. v tom, že při analýze události pracujeme s jinými pojmy, než jsou pojmy „prostředek“ a „účel“. (Tedy snad mimo rovinu: „Když někdo koná něco kvůli něčemu, pak nechce to, co dělá, nýbrž to, kvůli čemu to dělá.“
PLATÓN. *Gorgias*. 4., opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000. Platónovy spisy. ISBN 80-7298-005-X, 467 d.)

3 V tradici, která si klade otázku, jak může subjekt překročit k objektu.

„Filosofie bytí a myslí“

Proč píše Lévinas v citátu výše⁴, že Husserl chce přinést obecnou filosofii „bytí a myslí“?

Základním dějem ve fenomenologii bude to, že věci mají nebo budou získávat nějaký **smysl**. „Objekt nikterak neodkazuje k subjektu svým obsahem, faktem, že má ten či onen smysl, nýbrž samotnou skutečností, že má **vůbec nějaký** smysl.“⁵ Jestliže mají objekty pro vědomí nějaký smysl, což je ověřitelné prostou zkušeností vědomí, je třeba hledat důvod proč tomu tak je a zdroj, který tento smysl udílí podrobit analýze a odhalit struktury. Zjišťuje se, že ústřední roli bude hrát „něco“, jakožto předmět vědomí. Lévinas píše: „Ono „něco obecně“ překračuje jakýkoli rod, avšak řídí se určitou vlastní zákonitostí. Vědou o této zákonitosti je čistá logika⁶. Čistá logika je podmínkou pravdy v té míře, v jaké je pravda adekvací myšlení a předmětu a v jaké formální struktury předmětu náležejí k jeho bytí.“⁷ *Veritas est adaequatio rei ad intellectus*. Husserl ale také zásadně mění model poznávání, a sice tak že ve fenomenologii již nepůjde o prostý vztah, jaký by měl mít subjekt k objektu.⁸ „Smysl“ určité myšlenky neohlašuje nutně nějaký časoprostorový objekt.⁹ Smysl určité myšlenky může ohlašovat celou řadu věcí, včetně takových jako je vzpomínka či úzkost, kde se velice těžce konkretizuje „předmět“, kde se překračují příklady typu „vidím stůl“. A konečně „považování něčeho za pravdu“ bude jev, který bych chtěla podrobit komentáři. Jestliže je poznávání výkon identifikace, jak píše Lévinas, tak

⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 22.

⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 22.

⁶ Inspirace k následující poznámce - Gilles Deleuze, zejména v: DELEUZE, Gilles. *Pusté ostrovy a jiné texty: (texty a rozhovory 1953-1974)*. Vyd. 1. Praha: Herrmann & synové, 2010. ISBN 978-80-87054-19-2.

Rozdíl mezi empiričnem a logičnem spočívá v tom, že empirično rozděljuje: to co říkám proti smyslu toho, co říkám, zatímco pro oblast logična, je to totéž. V oblasti logična se „vypovídá bytí“.

⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 24.

⁸ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 30.

⁹ HUSSERL, Edmund. *Logická zkoumání: II/2*. Vyd. 1. Překlad Petr Urban. Praha: OIKOYMENH, 2012. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-444-2, str. 49.

hledáme prioritně pravdu. Jiné možné postoje přináší Emmanuel Lévinas. Tyto jsou u Lévinase „obecně známé“, například tak jak se odrazí v úvodu k *Totalitě a nekonečnu*. Synonymem „totality“ u Lévinase je bytí nebo „ontologie“. Důvod je nasnadě. Popisují vícekrát Lévinase jako autora, který má osobitý styl (což není pouze nějaký typ náhody) a který stojí částečně mimo klasickou tradici. Mluví se o tzv. řeckém myšlení, které chápe ono bytí na základě „celku“, díky představě struktur a systémů. V chápání pravdy je vždy jakýsi vztah k tomu, co považujeme za pravdivé. Lévinas bude hledat jiný typ „vztahu“. Ony hranice, o kterých jsem se zmiňovala výše, nebudou prostou negací, nedostatkem, ale naopak „znakem“ toho, že je zde ještě jiná vazba, pro Lévinase původnější a zákládající, půjde o zmiňované vztahy etické.

Pokud budeme chtít mluvit o základní otázce fenomenologie, budeme se tedy ptát po nutnosti obecně platného poznání. Podstata věci tkví v tom, že Husserl jakožto zakladatel nové vědy, (zejména pokud mluvíme o knize *Logických zkoumání*), usiluje o udělení smyslu projektu, jakým je čistá logika, kde je podstata této logiky a na jakých základech, na základě jakého práva, má být významná, to je jeden z kontextů, který pomáhá pochopit Husserlovo dílo. „Dotyčná nejednoznačnost není záležitostí špatné terminologie. Rozptýlit ji umožní jedině reflexivní zkoumání vědomí.“¹⁰ (Pozn. tj. například nejednoznačnost výroků)

Toto obecně platné poznání fenomenologie je výkon **identifikace**. Výkonem identifikace je uchopení „něčeho jako něčeho“. Obecně platí, že aktuální neznalost nějaké věci, je rovna neaktuální znalosti, tím se chce říci, že ve světě, respektive „ve světě jako horizontu všech horizontů“, je **možná** identifikace věcí. Další postup, rozvíjení a prohlubování, je záležitost zpřesňování. Je důležité si uvědomit, že cílem fenomenologie je konstituce ideality. To znamená, že pohled, který identifikuje, nechává stranou to, co do ideality tzv. nezapadá. Pokud se zde držíme modelu poznání, jež předpokládá, že „máme“ identitu bytí a myšlení, tak do tohoto modelu nezapadá to, co je mimo toto uchopování.

Tyto **předpoklady** se netýkají pouze „objektů“ v obecném slova smyslu. Například budeme hledat smysl nějakého **pojmu**. Obrátíme se na subjekt. „Přesunutí pojmů – ať je jejich

¹⁰ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 26. Z HUSSERL, Edmund. *Formální a transcendentální logika*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Filosofia, 2007. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-250-9 str. 182.

evidentnost pro poznání, které je ustaluje, jakákoli – do perspektivy, v níž se jeví subjektu, bude hlavní snahou fenomenologie.¹¹ Subjektivita je něco, co myslí objektivní jednotu něčeho jiného, tím že k ní určitým procesem dospívá. Výsledkem procesu jsou „jednoty smyslu“, které mají vztah k subjektu takový, že mu **dávají** smysl. Pokaždé se opakuje totéž schéma, máme určitou mnohost aktů, která je nějakým způsobem sjednocena, sjednocena je do jednoty smyslu, který má přímý vztah, přímý původ v subjektu jakožto v myslícím subjektu.

„To znamená, že vědecké výroky jsou předměty myšlení, a nikoli jeho samotnou substancí, a že pravda je především apercepce samotného řádu, vládnoucího v objektivní sféře. Souhrnně vzato to znamená tvrdit, že mysl je myšlení a intelektuální nahlížení.“¹² Nejde o látku, kterou máme před očima, jde o to dostat se přes variace aktů k logickému objektu – každý objekt je „něco“. To pokud promyslíme, neříká nic jiného, než že jednotliviny jsou něčím obecné. Tato obecnost jednotlivin umožňuje (mimo jiné) čistou logiku, jakožto vědu o zákonech, které platí mezi něčím obecně. A Lévinas píše: „Čistá logika je podmínkou pravdy v té míře, v jaké je pravda adekvací myšlení a předmětu a v jaké formální struktury předmětu náležejí jeho bytí.“¹³ Logika, jakožto věda o něčem obecně, tak jak ji staví Husserl, přináší vztah k pravdě, který je postaven na pravidlech logiky, to znamená, já si uvědomím – dokážu vnímat – pravdivost (nebo nepravdivost) „něčeho“. Dostáváme se k formám, logickým formám, které mají vztah k myšlení takový, že jsou jeho momentem. „Pouhá existence nějakého obsahu v psychické souvislosti není ale ničím méně, než míněním tohoto obsahu.“¹⁴ Jak píše Husserl, vědomí je nadáno smyslem, vědomí je v první řadě myšlením. Myšlení má určitý smysl, to neznámá ve fenomenologii nic jiného, než že vědomí myslí „něco“. „Exteriorita tohoto něčeho je ovládána interioritou smyslu.“¹⁵ Subjekt je zasazen do určité oblasti, má jisté intence, nějak se orientuje.

¹¹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 21.

¹² LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 23.

¹³ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 23.

¹⁴ HUSSERL, Edmund. *Logická zkoumání: II/2*. Vyd. 1. Překlad Petr Urban. Praha: OIKOYMENH, 2012. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-444-2, str. 166.

¹⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 26.

To v čem je fenomenologie nová, je vědomí toho, že „evidence“, který by měla pronikat do povahy předmětů je otevřena zmatení, dle Husserla je „naivní“¹⁶, čistá logika je výsledkem intelektuální práce, a: „Význam jejich pravd zůstává nejasný. Logikova evidence ho nepoučuje o duchovních horizontech, z nichž se vynořuje, o spleti evidencí, z nichž si vypůjčuje svůj úplný smysl.“¹⁷ A zde je i logika překročena. „Jít zpět k věcem samým“¹⁸, jak cituje Lévinas, a získat tak úplný smysl pojmů, to je bytostně práce fenomenologie. Tento úplný smysl ale není skryt jinde, než v **intencích**. Intence se odhalí jako jeden ze základních kamenů celé fenomenologie, intence a jejich vrstvení, jejich komplexita a jejich rozplétání. Tak se dostává fenomenologický slovník zcela mimo kategorie příčiny a účinku, ale určuje se zde jakési místo, jak píše Lévinas¹⁹, místo, kde se vyjasní vztah k bytí, vztah k pravdě – totiž jaký vůbec může mít pravda význam, místo, kde se subjekt nějakým způsobem bude orientovat „vůči“, místo kde se usadí.²⁰

Jsou to evidence, které tvoří objekt a Husserl hledá smysl těchto evidencí, to znamená, reflexí je „osvětluje“ (metafora světla rozumu) a není to reflexe, než vědomí na sebe sama, je to hledání smyslu myšlení vůbec. To je zcela nový typ poznávání, který přináší fenomenologie. To co je objektivní na ideálním, je právě intence. Intence míní ideální předmět a podstata předmětu spočívá v jednotě této intence. „Vyslovujeme pravdy, které se týkají ideálních předmětů. Ideální předměty v tomto smyslu skutečně existují.“²¹ Každá podstata má svůj konkrétní materiální obsah, každá má i svou nutnou strukturu. Lévinas mluví o **ontologii**, protože díky jeho analýze vysvětluje, že pokud jde o názor podstaty, mluví se i o podmínkách existence těchto podstat. Fenomenologie jako věda bude popisovat nutné struktury vědomí, které konstituují podstaty. A co se týká podstat jednotlivostí, ty spočívají v: Jednotlivost, (která) má vždy nějakou podstatu –

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 27.

¹⁸ HUSSERL, Edmund. *Logická zkoumání: II/2*. Vyd. 1. Překlad Petr Urban. Praha: OIKOYMENH, 2012. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-444-2, str. 19.

¹⁹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 28.

²⁰ A bude považovat něco za pravdu.

²¹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 31.

protože je jistým způsobem určena.²² To znamená - každá jednotlivá věc. Inteligibilita vědomí spočívá v tom, že vědomí **vidí** podstatu, to inteligibilní je samotné „vidění objektu“, já vidím objekt, to znamená – chápu objekt. Fenomenologický rozum je nerozlučně spjat s evidencí a tato evidence je pravdou.

Jak vysvitlo výše, myšlení je vždy míněním něčeho, myšlení je vždy intence. V kapitole s názvem **Intencionalita**, Lévinas rozebírá „slovní význam“ a ukazuje, že slovo ve fenomenologii není ani znakem, ani symbolem, není to výraz ustavený sám pro sebe (jak by tomu bylo v případě empirična) – „nýbrž je to vztah mezi myšlením a tím, co myšlení myslí“²³. Předmět je pro Husserla něco, co je ideálně přítomno ve vědomí, je to nutný strukturní moment, při aktu udílení smyslu, který je podstatou fenomenologie, předmět je tím co myšlení myslí.

Vněm je tím, co je nadáno smyslem. To prožívané, co je takto nadáno smyslem, se díky apercepci proměňuje, doslova se konstituuje, vytvoří intencionální předmět. Intencionální předmět takto vytvořen apercepcí je tím „jako“, to tedy znamená, že apercepce je to, co způsobuje, že prožívané je nadáno nějakým smyslem. Předmětnost toho, co vnímám, je původní součástí prožitku. Předmětnost, která je poznávána, koresponduje se způsobem, jakým je poznávána. Tato konstituce není nic jiného než proces identifikace. Mít smysl a identifikovat je v určitém ohledu totéž, jak si všímá Lévinas. A sice píše: „Intencionalita vědomí, toť fakt, že napříč mnohostí duševního života nalézáme ideální identitu, přičemž tato mnohost pouze uskutečňuje její syntézu.“²⁴ Je důležité pochopit, že aspekty věci je možné chápat jako detaily, to co vidím **na** věci. Syntéza je, když rozpoznám tuto věc jako tuto věc.

Toto dění popisuje Husserl jako objektivující akt, jehož produktem je „představa“, představa je něco, co vzniklo tzv. identifikační syntézou. Důležité je mít na vědomí, že představa není předmět. Představa je to, co umožňuje vztah s předmětem, je to nakonec intence, a to proto, že i co se týče různých afektivních vztahů, jako je například tužba, tak i zde rozeznává Husserl

²² LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 32.

²³ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 34.

²⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 34.

původní intenci, která je vždy, byť skrytě, obsažena. Intencionální vztah, vztah něco jako něco, je založen právě na představě, vždy je zde intence. Výše zmiňovanou syntézou vzniká představa, která stojí v základu této intence, která je tím, co tvoří jádro intencionálního vztahu, nehledě na to o „co“ konkrétně se jedná, proto je možné, aby se i postoje nebo hodnota staly předmětem teoretického názoru.

Identifikace se může, jak bylo výše řečeno, týkat i oblastí, které nejsou tzv. intelektuální, to znamená, například pocitu. Lévinas svou analýzou ukazuje, jakým způsobem spolu souvisí identifikační proces a evidence: Proces identifikace může být nekonečný. **Završuje se však v evidenci – v osobní přítomnosti předmětu tváří v tvář vědomí.**²⁵ „Tím nám před očima jasně vyvstává vztah mezi intencionalitou a evidencí. Každá intence je určitá evidence, která hledá sebe samu, světlo, které chce vysvitnout. Říci, že u základu každé intence – i intence afektivní či relativní – je představa, znamená pojímat celek duševního života podle modelu světla.“²⁶

To je důvod, proč Lévinas při analýze Husserla mluví o primátu teorie a o svobodě. Evidence, jako něco vzcházející z aktivního subjektu, je v Lévinasově interpretaci svobodou. Pro Lévinase je „světlo evidence“ něco, co vytváří pouto k bytí, je to něco co nás ustavuje jako původce bytí. To znamená, všech věcí, které rozpoznáme, všeho toho na co může dopadnout náš pohled. Pokud čteme pozorně, vyplývá, že identita nějaké věci, je založena představou, a s tím i její evidence. Evidence je něco **aktivního**, co tvoří svět.

Evidence pak úzce souvisí s pravdou. Jako místo, kde se pravda, metaforicky řečeno, otevírá. To, že je mi něco jasné, není podmíněné tím, že je mi něco pouze přítomné, ale je mi to přítomné tak, že to chápu, uchopuji. Myšlení je tedy především intelektuální (uchopující) nazírání něčeho. Důležité je, že moje vnímání, toto nazírání, se řídí věcí. Ačkoli je subjekt nekonečně aktivní, je původcem něčeho, co je „zpočátku“ cizí. (Jistě se můžeme dostat do situace, že něco nerozpoznáme, pak ale nemůžu říci, že se nám „to“ ukazuje.²⁷) „Ve své analýze vztahu

²⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 36.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Extrémní případ je např. neznámé, případ stopy – problematické intencionální vztahování.

k předmětu v originále Husserl dobře ukázal, jak setkání s předmětem potvrzuje nebo zklamává prázdnou intenci, která mu předchází.²⁸

Ideální význam, ten mi dovoluje rozpoznat věc jako něco, a percepcí mi přináší aspekty, v nichž se mi daná věc ukazuje. Je třeba mít neustále na mysli, že být myšlené, znamená být přítomné a že horizonty vedou tuto přítomnost. (I pojem je něco, co má svou historii. Jestliže se v Husserlově fenomenologii často mluví o pojmech, jestliže se jeho analýzy intencionality opírají o verbální významy, je zajímavé se bavit o tom, jak dochází ke konstituci „jednoty smyslu“ určitých pojmů, což je právě věc, kterou jsem chtěla výkladem intencionality naznačit.)

²⁸ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 153.

Přítomnost bytí pro myšlení

V první řadě si všímáme, že přítomnost bytí je racionální, to znamená například to, že nijak není narušena plynulost našeho pohledu. Přítomnost bytí má smysl. Lévinas interpretuje přítomnost bytí jako završení, tedy „bytí osobně prezentuje vědomí a stvrzuje myšlení, které je minilo nepřímo, které je „pouze myslelo“, aniž je vidělo. Pravda je *adequatio rei ad intellectus*.“²⁹ Pokud se ptáme na vztah mezi slovy a intencí, je takový, že slova jsou něčím, co označuje. To znamená, vztahování se k předmětu a jeho identifikace probíhá skrze označování, Lévinas to označuje jako symbolismus neboli symbolické myšlení. Lévinas o tomto myšlení mluví jako o „ohlašování věci“. Rozpoznáváme také „vidění“, které prostředkuje imaginace a vnímání. Lévinas dokonale přesně vyjadřuje rozdíl mezi jednotlivými typy: „Imaginace a vnímání se nikterak nedefinují „smyslovými obsahy“, jež konkretizují předmět jednoduše míněný prázdnou intencí (symbolické myšlení), nýbrž definují se intencí myšlení, spočívající v tom, že se vztahuje k předmětu takovému, jak je, že jej udržuje před sebou a vidí jej tvář v tvář, a v případě vnímání se jedná o vidění předmětu, jak je sám o sobě, v časových a prostorových okolnostech, v nichž se uskutečňuje jeho existence.“³⁰

Intence je něco, co dokáže podržet předmět. Nyní lze brát metaforu této mentální ruky téměř doslova. Držíme předmět před mentálním zrakem v jeho smyslu, tak jak je předznačen ve svých okolnostech. Tyto okolnosti budeme také považovat za Husserlovy „horizonty“. Předmět dochází jakési „intuitivní plnosti“, která je možná díky tomuto podržení, protože toto podržení je vůbec možné a která podle Lévinase „stvrzuje“ ono ohlášení se v symbolické intenci. Složitým slovníkem obou autorů - slova jsou stvrzována vyplněním názoru, v případě že to bude naším cílem, je možné dovést každé z nich k intuitivní plnosti. Právě proto se zde mluví o adekvaci myšlení a předmětu, předmět, který je určitým způsobem míněn, se tím způsobem i objevuje. A Lévinas dodává, čímž vyjasňuje vztah k pravdě a důležitost důkladného pochopení vztahu intence a pravdy: „Místo pravdy tedy není v soudu, který spojuje dva pojmy, ale v intenci, která uchopuje

²⁹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 38.

³⁰ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 39.

předmět. Pravdu lze připodobnit k vnímání spíše než k soudu. Pravda soudu předpokládá názor a evidenci.³¹

Tímto citátem se nám jednak načrtává spojení intence a pravdy, jednak ukazuje důmyslnou Lévinasovu interpretaci. Pravda se jeví jako v první řadě jako názorná.³² V kapitole **Fenomenologický idealismus** se Lévinas věnuje modům aprehenze předmětů. Vysvětluje, že jednou z klíčových myšlenek Husserla je to, že jisté oblasti „bytí“ mají „vlastní modus, v němž je míněna intencí“. Principem je, že rozeznáváme kategorie předmětů, které mají „zvláštní typ evidence“. Vždy se jedná o určitý modus. To klíčové je, že jakákoli oblast je vždy podřízena intencím, v samotném středu jakéhokoli počítku je vždy intence, která identifikuje a která udává smysl. To co „značí“ v pocíťování je intence, kterou toto pocíťování obsahuje. Jde primárně o významy, nikoliv o obsahy.

Lévinas píše: „(...) Husserl veškerou realitu psychického faktu přesunul do jeho funkce spočívající ve značení, umožnil najít určitý smysl jeho kvalitativních prvků... (...) Myšlení tedy nemůže narážet na něco, co nemá smysl, na iracionální. Husserlův idealismus spočívá v tvrzení, že každý předmět, pól určité syntézy identifikací, je přístupný mysli, anebo naopak že mysl se s ničím nemůže setkat, aniž to chápe. Bytí nikdy nemůže vstupovat do střetu s myslí, neboť má pro ni vždy nějaký smysl. (...) Samotný kontakt s věcmi je jejich intelektuálním nahlížením, neboť jinak by předmět nemohl vědomí „afikovat“, nemohl by se stát jeho vnitřní součástí a sám pojem interiority by zůstal nevysvětlen.“³³ (45)

Tato dlouhá citace nám pomůže pochopit centrum budoucí možné kritiky Husserlovy fenomenologie, respektive ohlašuje ony hranice fenomenologie, které byla avizovány na začátku.

³¹Tamtéž. Z: HUSSERL, Edmund. *Logická zkoumání: II/2*. Vyd. 1. Překlad Petr Urban. Praha: OIKOYMENH, 2012. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-444-2, str. 180.

³² Otázka která je nasnadě a se kterou se Lévinas vypořádává je, zda názor je schopen postihnout i pravdu která je vlastní soudům. Lévinas se zabývá problematikou smyslového názoru a názoru kategoriálního, respektive intelektuální intencí na stranách 40, 41 a 42, to podstatné pro nás je vztah pravdy a intence. Zdůrazněme jenom znovu, že jde zejména o smysl předmětu a jeho postavení v rámci existence, ať se jedná o „plátónskou ideu“ nebo bezprostřední smyslový názor, to vše zahrnuje do nekonečně otevřených horizontů, které principálně stojí v pozadí předmětu, který Lévinas označuje jako „pól“, kolem kterého se strukturují aspekty, které jsou původně nezavršené.

³³ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 45.

Podle Lévinase tento přístup (to znamená – postoj) způsobuje to, že nic nemůže být úplně cizí takovému subjektu, který je vždy intencionalitou. Nejde o obsahy, tudíž nejde o překonávání „zdi“ postavené mezi subjektem a objektem, naopak subjekt ve své otevřenosti dokáže navázat intencionální vztah, s čímkoli se potká. V případě že subjekt něco neuchopí, primitivně řečeno „neproběhne intencionalita“, nemůžeme se vůbec bavit o tom, že se mu něco zjevilo. „Analýza intence potom v rámci husserlovského idealismu umožňuje kdykoli definovat, v jakém smyslu je předmět míněn a kladen, v jakém smyslu jeho existence podléhá verifikaci.“³⁴ Myšlení u Husserla je něco, co jednak „klade existenci“ to znamená, určuje ji tak nebo onak, právě proto že ji určitým způsobem „chápe“, a právě proto že zná její „smysl“. Tento smysl, jak vysvítá z textu výše, se opírá o evidence, které jsou určitým způsobem „postaveny“ subjektem, tento smysl je výslednicí oněch evidencí. Předmět je v první řadě konkrétní smysl pro vědomí, a pokud budu tento předmět fenomenologicky zkoumat, tak budu přihlížet ke smyslu, v jakém je tento předmět kladen.³⁵

K hlubšímu rozvinutí bude užitečné podívat se znova na Husserlův vlastní postoj. Jak známo, je velkým kritikem jednak „psychologismu“ a jednak „historicismu“. Co to znamená? To znamená jednak to, že narušit něco, co sám nazývá „naivitou“, která se projevuje tím způsobem, že mysl pracuje s předmětem jako s objektivním, bez toho aniž by přihlížela k evidencím, které jej konstituují. Tyto evidence je třeba znovu-objevovat. Za druhé to znamená osvobození mysli od dějin, a to v tom smyslu že mysl se osvobozuje směrem sama k sobě, ke své „čistotě“ – svět **není podmínka** myšlení.³⁶ Slavné vyřazení teze o existenci světa, umožňuje zkoumání mysli, která je v tomto ohledu dříve než svět, a opět se tedy hledají původní ustavující evidence. Vědomí je to, co je evidentní, svět nikoli, ten je jakožto svět vždy ne-úplný, jeho evidence nemůže být nikdy plně konstituována. Vědomí je ta první oblast, odkud bude svět znovu postaven, přičemž nepůjde ani o to aby se potvrdila „jistota“ jeho „skutečné existence“, ale spíš o to aby se ukázalo, že to co ve světě nalézáme určitým způsobem, pochází z mysli, a to proto, že je to mysl, která „chápe“.

³⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 46.

³⁵ To ale znamená, že je prováděna určitá „selekce“. Na základě čeho tato selekce probíhá a co opomíjí, je klíčovým přínosem Lévinasovi interpretace fenomenologie.

³⁶ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 49.

V tomto ohledu se znova ukazuje význam evidence, která je ve své poslední úrovni svoboda vůči světu. Lévinas přesně odhaluje význam teze o „uzávorkování“, vědomí je bytostně aktivní, protože je schopno evidence, vědomí je svobodné právě tím, že je vědomím, jak píše Lévinas. Tím se podle všeho odstraňuje určitá „tvrdość“, která působí v momentu kdy, se k objektům chováme jako k něčemu, na čem je třeba provést určitou „intelektuální operaci“. „Sinngabung, fakt myšlení a udílení smyslu, rozumové nazírání – to není angažovanost jako každá jiná. Je to svoboda.“³⁷ Lévinas interpretuje fakt, že něco dává smysl jako „projevování svobody“, intencionalitu jako projev svobody. Mysl je bytostně svobodná. „Veškeré myšlení směřující k předmětu je tedy doprovázeno přítomností a evidencí tohoto myšlení pro sebe sama.“³⁸ Zde vidíme, že pojem svobody úzce souvisí s fenomenologií.³⁹

Lévinas píše, že tímto Husserl popírá existenci iracionálna. Smysl věcí kolem nás, smysl reality, je určen ve vědomí. A dále: bytí se konstituuje ve vztahu ke svobodě. To proto, že vědomí, které se, jak bylo vyloženo výše, realizuje jako svoboda, stojí v počátku veškeré aktivity subjektu. Bytí je v podstatě to, co dává smysl, co je utvořeno v evidenci, co má evidentní smysl. „Otevírá se pole radikální zkušenosti.“ Tak získáváme představu o Husserlově vědomí, které ve své svobodě přistupuje zpět k předmětům, takovým jaké se mu dávají. „„Protože“ syntéza smyslového vnímání se nikdy nezavrší, existence vnějšího světa je relativní a nejistá. Avšak relativita a nejistota vnějšího světa neznamenají nic jiného než nezavršený charakter syntézy či vnímání smyslového. Abstraktní pojmy vyjadřované výrazy „relativita“ a „nejistota“ se neoddělují od fenoménů a jejich rozvíjení, jež tyto výrazy shrnují. Bez těchto fenoménů se ony výrazy stávají abstraktními a nejednoznačnými.“⁴⁰

³⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 52.

³⁸ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 54.

³⁹ Ale nesouvisí svoboda s odpovědností?

⁴⁰ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 125.

Výraz nemá smysl bez fenoménu. Není možné oddělit výraz od fenoménu: „Pramenem všech pojmů, které lze legitimně používat, je zkušenost faktů vědomí.“⁴¹ Lévinas píše – není potřeba oddělený pojem, který by byl nutný.⁴² Nutný pro to aby vysvětloval události. Negace je „konstitutivní pro fenomén“ v tom smyslu, že kritériem není „jasnost“, ale fenomén sám, tudíž na příkladu vzpomínky Lévinas ukazuje – přesná vzpomínka by byla zavádějící. Pojem vzpomínky se tvoří na základě konkrétního fenoménu, to co dělá fenomenologie je popis této situace, popis struktury. Proto je možné, aby existovaly takové abstraktní pojmy, jako je „relativita“ a „nejistota“, mluvě o světě, protože jsou bytostně svázané s fenoménem světa. Věci se nám ukazují, či lidé si ukazují věci navzájem, prostě tím způsobem, že o nich mluví nebo k nim jiným způsobem odkazují, i tato oblast je samozřejmě fenoménem.

Význam přítomnosti spočívá v tom, že přítomnost je zkušeností, která je ve svém završení rozumem. Rozum je neoddělený, je zde u této věci. A to je ten moment, kdy se ukazuje, proč se mluví o pravdě vždy ve vztahu k bytí, „**bytí jeho pravdy**“. Slova jsou pouze tzv. signitivním míněním, které je nutně nejednoznačné, protože není přítomné „u“, je abstraktní, je to až „návrat k aktům“, který by měl díky oné „přítomnosti“ vyvrátit všechny nejednoznačnosti. To tedy znamená, jak si všímá Lévinas, že: „přístup k předmětu tvoří součást bytí předmětu.“

Lévinas píše o evidencích, které jakoby určují „ontologické místo“ předmětu, který byl takto utvořen. **Smysl abstraktního předmětu se tak skrývá v jeho bytí**, které za ním stojí, píše: „bytí, jehož je tento předmět toliko určitou abstrakcí“. Předmět jako abstrakce bytí, jako výslednice všech evidencí. Lévinas označuje bytí určitého jsoucna jako „drama“, to znamená, je zde určitá dějovost, teoretický život není jediným životem. Drama „bytí“ určuje „smysl“ abstraktního předmětu, „je jeho pravdou“.⁴³ Jsou to akty, jak bylo řečeno, které podmiňují pojmy, každá oblast má své struktury, určité aktivity myslí: „Tyto aktivity, uskutečňované proto, aby se

⁴¹ Možnost nelegitimního pojmu (?)

⁴² LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 125.

⁴³ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 128.

pojmem mohl nějaké myslí zjevovat, jsou něco jako základní ontologická událost tohoto pojmu samého.⁴⁴

Nejlépe snad situaci objasní následující citát: „Milovaná bytost, nástroj či umělecké dílo existují a jsou „substancemi“, každý z nich na svůj způsob. A tento způsob nelze oddělit od „intencí“ které jej nastiňují.“⁴⁵ (Je třeba znovu připomenout, že možnost pohybovat se v takových oblastech jako je „milovaná bytost“ a další, je právě obrovskou zásluhou fenomenologie.) Jsme to my se svými intencemi, kdo tvoří „jaké“ bytí bude předmět mít. Samotné jevení předmětu už samo je událostí v bytí, a právě jádro těchto věcí se skrývá v jejich podstatě, podstata je pravda předmětu. Proto tak nerozlučitelně koinciduje s bytím. „Pravda je sama podstata bytí, řekli bychom dnes.“⁴⁶

V tomto okamžiku se dostáváme k jádru Lévinasovi interpretace – bytí je odhalování, podstata bytí je jeho pravdou – to je údajně vyjádřeno pojmem intencionality. Proč? Protože předmět se chová jako pól, jak bylo řečeno výše, **předmět je výsledek určitého sledu činností**, předmět je něco abstraktního, je výslednicí. Bytí se primárně zjevuje, bytí je primárně intencionalita.

Jak je jasné z celého dosavadního textu, pro Lévinase je fenomenologie také zejména metodou, ale metodou která v sobě skrývá konkrétní filosofii, fenomenologický styl a její postup odkazují na širší kontext, do kterého je díky tomuto svému stylu zasazeno. Za poznání ve fenomenologii nestojí skryté absolutní poznání, konečnost fenoménů jakožto charakteristický rys, je tím co tato metoda přináší, konečnost je tím, co udílí význam, to je také způsob, jak odstranit řadu nejednoznačností.

Když Lévinas analyzuje Descarta, ukazuje, že u tohoto autora nekoinciduje bytí a myšlení, prostě proto že konečná mysl (existence) je schopna nekonečné ideje. To Lévinas komentuje proto, aby ukázal, že intencionalita ve fenomenologii je tím, co v ní spojuje, a to nerozlučitelně, myšlení a existenci, tedy bytí a myšlení. Sama existence vědomí, spočívá v tom, že myslí. Nenalézáme

⁴⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 129.

⁴⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*, str. 129.

⁴⁶ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*, str. 129.

žádné další, vyšší ontologické podmínky. „Akt existence se nyní pojímá jako intence.“⁴⁷ Bytí nějakého jsoucna a jeho pravda se shodují. Tato věta znamená, že se držíme principu, na základě kterého je jsoucno určováno, a sice pomocí intencí a díky intencionalitě, která je náležitým způsobem ustavená. Fenomenologie se tak může věnovat řadě oblastí, protože není trhána na přísné dělení mezi subjektem a něčím dalším (bytí) o kterém by tento subjekt získával konkrétní sumu vědění zapadající do příslušné oblasti vědění. Jestliže každá „danost“ mého vědomí je procesem získávání „*sinngebung*“, tak se budeme ptát po tom, co umožňuje a jak je strukturována tato *sinngebung* ve vztahu k předmětu, a sice v intencionálním vztahu.

⁴⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 112.

„Rozbití reprezentace“⁴⁸ a „Jiné“

Tak zní název Lévinasovy kapitoly, vysvětlí se hned následujícím citátem: „Přítomnost života je právě netušenou, avšak primordiální formou abstrakce, v níž se jsoucna chovají tak, jako kdyby zde měla svůj počátek.“⁴⁹ To znamená, že intencionalita se nedefinuje pouze tím, že předmět je přítomný pro vědomí, ale také to, že jsem schopen tento předmět uchopit jako přítomný pro vědomí, nyní v tomto okamžiku. „Aniž bych procházel nekonečný sled minulých okamžiků, k němuž můj dnešek ovšem poukazuje, jsem s to tento dnešek obsáhnout ve vší skutečnosti a čerpám z těchto prchavých chvil samotné své bytí.“⁵⁰ A to je právě nit, která nás vede celou knihou *Objevování* a fakt, který Lévinas neustále zdůrazňuje, a sice že díky analýze intencí se dozvídáme něco o bytí. Proč? Protože intence je popisována jako „ontologická událost“, je to právě ona „konstituce“, jak píše Lévinas, protože jde o to pochopit smysl věcí, a tento smysl jak ukáže fenomenologická analýza, se jednoduše nevyčerpává v přítomnosti pro vědomí, to je určitý moment, nikoli kompletní „pravda“ předmětu.

Intencionalita dokáže dát přítomnosti předmětu úplně „nový význam“, a to proto, že když odhalíme její horizontovou strukturu, tak se nám ukáže, že vědomí v sobě implicitně, tj. bez toho aniž by si toho samo bylo vědomo, zahrnuje další možnosti. Přítomnost – tj. reprezentace, není vším, intencionalita sebou nese nekonečné horizonty, což je jednoduše řečeno odhalení toho, že myslím na něco víc, než jen na předmět. Proč je to důležité? Protože předměty se mohou ukázat pravdivě pouze tehdy, budou-li zasazeny do horizontu, a to proto, že jedině tak se s nimi přestane zacházet technicky (přestaneme vykonávat intelektuální operaci **na** předmětu), ale poukáže se na implicitní roviny, kterých si všimneme až potom co začneme reflektovat na vlastní vědomí.

Budeme často mluvit o postoji. Pokud tvrdíme, že Lévinas osvobozuje věci od přítomnosti, musíme ukázat v čem. Pokud se vrátíme k apercepci a k horizontům, které jsme v práci vícekrát zmínili, ukáže se, že apercepce předvádí předmět tak, jak jej prožíváme. Toto prožívání je nadáno

⁴⁸ Název kapitoly. LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 137.

⁴⁹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 139.

⁵⁰ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 140.

smyslem. Tvoříme intencionální předmět, to znamená, opět opakuji, korelaci mezi poznáním a předmětem. Apercepce se nikdy neobejde bez vodítka, vždy je zde nějaká danost a nějaké „obracení se k“. Apercepce je tak vedena předchůdným označením, toto označení se označuje jako „asociativní geneze“. Fenomén asociativní geneze vede oblast oněch „pasivních daností“, oné předchůdnosti. Ta ale spočívá nejhluběji na vědomí času. (Příklad stejnosti a nestejnosti: aby se něco mohlo ukázat jako nestejně, musí se v něčem shodovat se stejným. To ale znamená, že jsme v něčem, co Lévinas nazývá oblast Stejného, radikální alterita není ani možná. Aby se mohlo něco ukázat, musí zde být určitý čas.) Apercepce je možná proto, že něco připomíná něco jiného, a to se děje proto, že součástí struktury vnímání je „asociativně garantovaná jednota zkušenosti“. Husserl analyzuje vněm a odhaluje v něm horizont. Horizont je na vědomí to **pasivní**. Každý explikovatelný vztah k něčemu se opírá o tuto „oblast“.⁵¹ (horizont se zaktivuje)

Husserl hledá především místo, kde bude provádět evidentní soudy. Připomeňme, že intencionalita je také „retencí“, což je jakýsi nárok, předpoklad. Pokud se retence / protence stane ideální tak došlo k eliminaci non-intencionálního, protože jakékoli non-intencionální je v této situaci **bez významu**. I Lévinas píše, že aby mohl vzniknout pojem, tak se muselo nutně na nějaké „evidence“ zapomenout, - muselo se něco vynechat, a díky tomuto vynechání můžeme získat pojem. Víme, že smysl je horizontově předznačen, že je to něco, co umožňuje identifikaci. Horizontové předznačení znamená v podstatě orientaci v prostoru. To, že něco vidíme, má své konkrétní předpoklady, tudíž to, že to pak vidíme, není ta první aktivita, kterou děláme pro to, abychom to viděli. Abych se vyhnula zjednodušení, které se nabízí, upozorňuji, že horizont není „naplňování anticipace“, horizonty zde vždy již jsou, aniž by subjekt dělal nějaký aktivní krok směrem k nim. To je důvod, proč jsem zmiňovala retenci a protenci, to jsou totiž okamžiky,

⁵¹ Nevidíme různé barvy, například různé barvy modré. Vidím modrou barvu oblohy a modrou barvu moře. To jsou primitivní příklady podobnosti, které ukazují krytí. Toto krytí vzniká spontánně, bez přímého vědomí a je to také podmínka identifikace, objektivace a idealizace. Svět je tak místem, kde se věci vzájemně připomínají, mé habitualizované zkušenosti jsou podmínkou apercepce. Já apercipuji proto, že se bez mého vědomí „oživují“ určité horizonty, které mi pomáhají ustavit intencionální vztah. Buď získáme vlastní poznání, nebo probouzíme poznání staré – v podobě „prázdné představy“, která je podobná s poznáním novým.

momenty, které nejsou tzv. objektivující, to znamená, nejsou myšlené. Horizontová struktura je struktura významů. (Jakýkoli význam někam automaticky zapadá.)

Pozn. Co se týče vztahu k „sobě“, ten se realizuje ve vědomí času, které je nazíráním na sebe sama, určitou intencionalitou. „Počátkem veškerého vědomí je původní imprese, „Urimpression“. Tato původní pasivita je však zároveň i počáteční spontaneitou. Prvotní intencionalita, v níž se konstituuje, je přítomnost.⁵² Přítomnost myslí pro sebe samu, která se aktualizuje v „retenci“ a „protenci“. Jednoduše proto že je zde určitý moment, který je podržen a který je následně ztotožněn s evidencí, jak píše Lévinas. Svoboda spočívá v obnovování okamžiků a Lévinas označuje čas za „podmínku svobodné mysli“. Fenomenologie jednak zakládá novou vědu a jednak je životem v té míře, v jaké osvobozuje mysl, v jaké je tato mysl autentická a počátkem, jak se určuje jako rozum. Mysl je na počátku. „Jakýkoli vztah s čímkoli jiným se ustavuje v evidenci, a v důsledku toho má svůj původ v subjektu.“⁵³ Řekli jsme, že bytí je primárně intencionalita. A kde a jak se tento vztah realizuje? Je to „čas – jenž je ve filosofii již od Platóna bytostnou známkou smyslovosti – se stejně jako existence subjektu stává zdrojem veškerého významu.“⁵⁴

Ale ve vědomí je i určitá, zakládající pasivita. Lévinas konstatuje, že pokud si všimneme této vlastnosti vědomí, této pasivity, která se ukazuje v reflexi, zjistíme, že „něco“ do nás může vstupovat bez našeho vědomí, „pokradmu“.⁵⁵ Dodávám, že bychom tuto vlastnost mohli vidět jako „možnost pokračovat“ vůbec, a sice v tom smyslu, že Já (vědomí) není vždy pouze toto Já, ale samo se vždy již překračuje „jinam“. To může působit matoucím způsobem, ale jednoduše řečeno to znamená, že subjekt je určitým způsobem spontánní a zároveň pasivní. Dodáváme ale, že cílem je vždy nazření podstaty, tedy nazření toho jak určité jsoucno je, jaké je jeho bytí. Naše vědomí nechává předmět, jsoucno, které se nám určitým způsobem dává, vyjevit tak jak se nám

⁵² LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 54.

⁵³ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 60.

⁵⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 131.

⁵⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 144.

dává, čímž získáváme jeho bytí, bytí které bude dávat smysl, které je pravdivé. Každý pojem, se kterým budeme pracovat, odněkud čerpá svůj smysl. Myšlení, se bude snažit odhalit základy své schopnosti poznávání a ukáže se, že překračuje samo sebe, ve svých horizontech, které mu udělají smysl.

Ke konci kapitoly Lévinas naznačuje možnost tzv. etické *Sinnggebung*. Objevuje se zde, (nikoliv poprvé) náznak směrem k vlastnímu postoji, k jeho vlastnímu čtení. Ocituji: „Onen život, který udílí smysl, se možná dává jinak a předpokládá ke svému zjevení vztahy mezi Stejným a Jiným které již nejsou vztahy objektivace, nýbrž společenství. Podmínku pravdy lze hledat v etice. (...) Tam, kde veškerá *Sinnggebung* byla dílem svrchovaného já, se jiné vskutku mohlo pouze vstřebet do určité reprezentace. Avšak ve fenomenologii, kde je aktivita totalizující a totalitární reprezentace překročena již ve své vlastní intenci, kde je reprezentace již zasažena do horizontů, které v jistém smyslu nechtěla, ale bez kterých se neobejde, začíná být možná etická *Sinnggebung*, tj. *Sinnggebung* bytostně respektující Jiné.“⁵⁶ Je známo, že Lévinas, autor spadající zároveň do tradice Západní, stejně tak mimo ni, má jednak vlastní osobitý slovník („Jiné“), jednak vnáší do filosofie nový pohled na vztahy. Ptá se, zda ontologie je opravdu jediným možným vztahem člověka k bytí, zda rozum, který pro něj implikuje moc, nadvládu a totalitu je opravdu jediným možným přístupem, zda náhodou člověk, není fundován hlouběji, než v aktivitě a pasivitě subjektu...Lévinas načrtává možnost jiného vztahu. (Ráda bych v tento okamžik upozornila na to, že Lévinasův vztah k Husserlovi nemá být prezentován jako pouze kritický a toho jsem si při psaní vědoma. Husserl nedělá nic „špatné“, pouze prostě postupuje určitým směrem a Lévinas postupuje jiným. Nechceme tedy tvrdit, že Lévinas Husserla kritizuje, ale spíše dále interpretuje, nebo řekněme, důkladně čte.)

Již výše jsem zmiňovala Husserlovy horizonty, zmiňme ještě jednou, co v nich vidí Lévinas. Reprezentace je možná pouze a jedinečně tehdy, pokud je zasazena do nějakého horizontu. S předměty se nepracuje jako s „mrtvými“, naopak, hledat jejich pravdu znamená zkoumat jejich konstituci. V souvislosti s horizonty se užívá slovo „transcendence“, horizont hraje roli takovou, že určuje komplexní situaci subjektu, který je těmito horizonty „podepírán“. „Pouto mezi situací a předmětem, který k ní poukazuje, stejně jako pouto mezi fenomény konstituujícími jednotu

⁵⁶ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 149.

určité situace (pouto odhalované v reflektivním popisu), jsou stejně nutná jako pouta deduktivní.(...) Jde o sblížení, jichž se doposud odvažovali pouze básníci a proroci s pomocí metafor a „vizí“ (...) Opomíjet toto podmiňování znamená vytvářet v myšlení abstrakce, dvojznačnosti a prázdná místa. (...) Je zapotřebí určitého druhotného aktu a trpělivé mysli, aby byly odhaleny skryté horizonty, které již nejsou kontextem tohoto předmětu, nýbrž transcendentálními dárci jeho smyslu.“⁵⁷

⁵⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 147,148.

„Řeč a blízkost“⁵⁸

Kapitola Řeč a blízkost přichází v úplném závěru knihy *Objevování*. Lévinas píše: "Události řadící se podle času a dospívající k vědomí ve sledu aktů a stavů uspořádaných rovněž podle času získávají v této multiplicitě jednotu smyslu ve Vyprávění."⁵⁹ Jednotlivé události zasahující naše vědomí, jsou své primární rovině, (což je čas), po sobě tímto způsobem, řazeny. To je určitá různost, která je překročena tím, že získává "jednotu smyslu". Naše výpovědi určitým způsobem směřují ke smyslu. To že budou vůbec nějaký smysl mít, je fakt, který je umožněn samotnou podstatou našeho vědomí. Smysl určité myšlenky nemusí být časoprostorový objekt, jak jsme tvrdili výše. Co to tedy bude v případě vyprávění? Jestliže je výkonem identifikace uchopení něčeho jako něčeho, v tom nejjednodušším slova smyslu, tak i v případě vyprávění budeme uchopovat určitou předmětnost. Pomocí znaků probíhá identifikace určitého „tématu“. A proto si i zde můžeme představit, že veškerá aktuální neznalost je neaktuální znalostí, a tak by případné otázky byly určitým druhem „doptávání se“ k tématu. Identifikované téma se bude zaoblovat a vynechávat tak to, co nespadá do jeho možností. (Zde je vidno, že objev fenomenologie se nevyčerpá tím, že řekneme: „myšlení má nějaký předmět“, ale v tom jak se budeme pokoušet analyzovat intencionální vztahy.)

Lévinas v kapitole Řeč a blízkost užívá fenomenologický slovník na oblast řeči a zároveň zapojuje slova, která pomohou ukázat, co se stane, když se fenomenologie objeví jinde, než jsme ji původně stavěli. Parafrází řečeno Lévinas říká: formálním aspektem znaků je to, že udělují identitu významu událostem a myšlenkám, které jsou časově rozptýlené, a že je **synchronizují** tak, že tyto myšlenky a události jsou nerozložitelné v jednotlivé fáze. Úplný smysl pojmů by měl být skryt v intencích. Intence totiž mají jako svůj předmět, předmět ideální.

Bylo řečeno, že proces identifikace se završuje v evidenci – osobní přítomnosti předmětu tváří v tvář vědomí. Na základě identifikační syntézy, která je popisována, jako objektivující akt získáváme jistou představu, která je v posledku intencí a intence stojí v základu každého intencionálního vztahu. Identita věci se zakládá v její představě, která dovedena tam kam být

⁵⁸ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 237.

⁵⁹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*, str. 237.

dovedena má, totiž k evidenci, umožňuje nahlédnout pravdu, umožňuje nahlédnout to, jak věci jsou. Jdeme zpátky k věcem. I zde bude docházet k jejich uchopení a nazření v jasnosti, tak jak se nám dávají.

Ideální význam umožňuje poznat věc jako „něco“, a toto něco je výjimečné svými aspekty, ale stejně tak historické svou intencionalitou, i pojmy mají určité dějiny, samozřejmě, již bylo řečeno. Jak bylo zmiňováno výše, slova ve svém běžném smyslu „znamenají“, tedy bez toho aniž by se vědomí hlouběji proráželo a uchopovalo každé slovo zvlášť jako pojem, jenom je „ohlašuje“ a nezpřítomňuje předmět tak, jak to dělá vnímání a imaginace, jednoduše jde o jiný vztah.

To, co se bude podle mého názoru dít, ve Vyprávění bude konstituace ideálního významu. Tato konstituace nebude probíhat jinak než doposud, a sice na základě intence, která je s to podržet předmět před mentálním zrakem, v tomto případě jej „vyhmátnout“. Tak jako bylo nutné zapomenout na určité evidence, aby mohl být zkonstruován pojem, tak i zde musíme zapomenout na vše, co bude bránit jednotě smyslu Vyprávění.

Pamatujeme, že výraz nemá smysl bez fenoménu. Ocituji další část kapitoly: „Znaky mající význam díky svému umístění v nějakém systému a odchylce vůči jiným znakům – slova jazyků historicky ustavených mají zajisté tento formální aspekt – jsou s to udělit identitu významu časovému rozptýlení událostí a myšlenek, synchronizovat je v simultaneitě fabule, nerozložitelné v jednotlivé fáze.“⁶⁰ Předpoklad tedy zní: znaky mají nějakou identitu významu, která se ustavuje na základě rozdílu s jinými znaky, protože jsou v rámci jednoho systému. Význam znaku je tedy charakterizován skrz všechno to, čím není, skrz svou odchylku, v rámci systému ve kterém byl ustaven. Znak má svou hodnotu, kterou získává díky jiným znakům. Události, myšlenky, akty, které jsou rozptýlené v čase, jsou shrnuty do "fabule", která už je nerozložitelná v jednotlivé fáze. Fabule se ustavuje až zpětně, ustavuje se ve vědomí. To nám říká, že události, které nastaly v různé okamžiky, se tímto způsobem shrnují do „nyní“, ve kterém se ustavuje fabule. Jsou to jazykové znaky, které identifikují "téma", protože jak píše Lévinas, „tvoří jednotu v rámci určitého systému“. „Bytí se ukazuje na základě tématu. (...) Řeč se tak interpretuje jako cesta,

⁶⁰ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 237.

kteřou sleduje bytí, aby se ukazovalo. (...) Intencionalita vyprávění – a tedy intencionalita slov, jazyka – je však pro myšlení podstatná, pokud myšlení je tematizací a identifikací.“ Dává smysl jen jako celek. Zjevování se bytí skřze téma, bude to, co udává smysl fenoménu vypravování.

Co znamená, že se „bytí ukazuje na základě tématu“?

To znamená, že Lévinas si všímá faktu, že se pohybujeme v určitém slovníku, který má své vlastní dějiny a své vlastní záměry. Tím, že se „bytí ukazuje na základě tématu“, se převrací jednoduchá představa, že by slova označovala věci. Naopak by bylo prvotní téma, které by se stalo určujícím – intencionálním – a projevovalo by se ve „vyprávění“, to znamená v určitém typu tematizace, v určitém nastolení tématu, které by jakožto výchozí určovalo „zavádění slovních znaků“. Lévinas mluví o redukci, ke které nutně tímto způsobem dochází, stejně jako v případě přeskokování evidencí, stejně jako v případě vyřazení ne-stejného a ne-podobného při konstituci, tak i zde se veškerá oblast ne-tematizovatelného stává nezajímavou. „Odtud možná pochází neustále se obrozující moc intelektualismu a nárok diskurzu na absolutnost, který by chtěl být s to všechno obejmout, všechno vyložit, všechno tematizovat, a to včetně svých vlastních selhání i své relativity.“⁶¹ (Nemožnost něco vyložit v rámci schématu, které jsem si na začátku svého pozorování určila, bude vysvětlena skřz schéma samotné, bez toho aniž by se vzala v potaz potenciální nemožnost stát se součástí tohoto schématu. „To co se nikdy nemůže stát fenoménem.“)

Řeč jako nástroj ukazování bytí

„Řeč se interpretuje jako ukazování se pravdy, jako cesta, kteřou sleduje bytí, aby se ukazovalo.“⁶² Komunikace, což by mohla být základní funkce řeči, se tak podřizuje ještě něčemu jinému, a sice racionalitě – tedy myšlení, které ovládá veškerý diskurz. Tato parafráze Lévinase v kontextu jeho filosofie asi nepřekvapí, již výše jsem zmiňovala termín „Jiné“. Řeč je podřizovaná univerzalitě logu, který slouží zejména k tomu, aby se zde odvíjelo určité téma, aby zde docházelo k ukazování toho, co je „pravda“, racionální diskurz tak nastoluje podmínky

⁶¹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 237.

⁶² LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 237.

veškeré komunikaci. Identita je otázkou představitivosti, není kladena v bytí. (Díky podobnosti tak k sobě shrnujeme něco, co k sobě nutně nepatří, což zůstává pomínuto.)

V následujících odstavcích se budou objevovat citace George Steinera z knihy *Po Babelu* (1974), která se věnuje otázkám jazyka a překladu. Steinerova teorie překladu je popisována, využijeme-li stručně textu anotace knihy, následovně: překlad jako „základní prvek všeho rozumění“. Steiner je zejména literární kritik a jazykovědec, citace uvádím proto, že snad pomocí těch několika odkazů umožní ukázat možné souvislosti s výkladem jazyka, řeči a významu. Steinerova kniha nám pomůže poukázat na to, co podle nás tvrdí i Lévinas z trochu jiného úhlu, a také nám jeho slova předvedou, kde všude může tematizace působit, jak je možné ji rozpoznat a jaké změny postoje jsou nezbytné k jejímu překročení.

Například: „Jedno je jasné, každý jazykový akt je časově určen. Žádná sémantická forma není bezčasá. Užíváme-li nějaké slovo, jako bychom rozeznávali celou jeho předchozí historii. Jakýkoli text je zakotven v konkrétním historickém čase, jak říkají lingvisté, má diachronní strukturu. Plně číst znamená v největší možné míře aktualizovat veškeré bezprostřední hodnotové a intencionální souvislosti, v nichž řeč ve skutečnosti probíhá.“⁶³ Lévinas píše, že identifikace je nárok, vzpomeňme, jak jsem výše v textu zmiňovala „retenci“ a „protenci“, které mají tento charakter nároku. Stejně tak se v každém pojmu do jisté míry rozechvívá historie jeho intencionality. Možná že ukazují malé pravdy, dávno objevené, ale myslím, že v diskursu, byť třeba již ne filosofickém, obecně, lze pozorovat, že poznání se chová stále ještě jako pohyb, který stojí vně věci, jako kdyby ten, který mluví, byl oddělen od toho, o čem mluví, jako kdyby např. existovaly vědy „o“ věcech. (Věda, která by se k věcem chovala tak, aby ji umožnila provádět konkrétní intelektuální kroky.) Odhalování těchto struktur, totiž to že je každý jazykový akt nějak určen a možnost reflektovat na to, co to pro tento akt a pro vědomí, které jej vnímá, znamená, je umožněno právě fenomenologií. Např. tím že se odhalují evidence, které k pojmu vedly, nebo reflexí na požadavek ekvivalence mezi pojmem a věcí a tak podobně.

⁶³ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 41.

Steiner se odkazuje na Thukydidu, který údajně psal, že: minulost je zachovávána pouze minulým časem sloves. Intencionalita vědomí je „zajisté bezprostřední přítomnost světa vůči vědomí“⁶⁴, přičemž být přítomný není ani otázka smyslovosti, ani rozvíjení v nějakém uvažování „o“, nýbrž: „Být přítomný vůči vědomí je fakt, že toto rýsující se ve zkušenosti je již míněno či chápáno či identifikováno, tedy myšleno *jako* toto nebo *jako* ono a *jako* přítomné: což právě znamená být myšlené.“ Chápeme něco, jako kdyby to bylo přítomné, to znamená, podnikáme na tom určité usměrnění, které nutně vtiskne „věci“ ráz přítomnosti, protože takový je charakter myšlení. A Lévinas jde ve své interpretaci ještě dále, a ukazuje, že jestliže je intencionalita myšlení a jestliže je uchopováním něčeho, tak je také „faktem *jmenování* identického, prohlašování něčeho za něco“⁶⁵. Zde se ukazuje, že abychom mohli něco správně pojmenovat, aby zde existovala kategorie správnosti ve smyslu korektnosti, tedy pravdy, musíme být schopni tohoto udílení smyslu – prohlašování.

„Minulost z valné části zakoušíme jako jazykový konstrukt. Dějiny jsou mluvní akt, selektivně užitý minulý čas. Dokonce i o památkách substantivní povahy, platí, že mají-li mít skutečně přítomný rozměr, je třeba je „přečíst“, tj. verbálně je začlenit a vřadit do souvislostí.“⁶⁶To ale znamená – zpřítomnit je. Říkání něčeho o něčem má podle Lévinase charakter proklamace, to pro nás znamená, že takto se dozvídáme o tom, jak se nám ukazuje bytí, a kde „vysvitne“ pravda, a sice tam kde schopnost chápat udělí nějaký smysl. Jedním z příkladů je tematizace, ukázaná výše.

Steiner udává řadu příkladů o tom, jak překonáváme mezery, abychom byli schopni „prohlašovat“, a co se stane, když nás mód myšlení nečekaně takřikajíc vyhodí ze sedla. Na jazyce „mužů a žen“ ukazuje, jak probíhá neustálý překlad ze světa jednoho do světa druhého. „Muži a ženy se dorozumívají pomocí nepřestajné modulace. Tato technika je, podobně jako dýchání nevědomá: podobně jako dýchání může i jí něco přijít do cesty a přivodit vražedný kolaps. Pod tlakem nenávisti, nudy či náhlé paniky se rozvírají průrvy. Jako kdyby se v tu chvíli muž a žena zaslechli poprvé a s obludnou jasností nahlédli, že nemají žádnou společnou řeč, že se

⁶⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 238.

⁶⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 239.

⁶⁶ STEINER, George. *Po Bábelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 45.

jejich předchozí srozumění zakládalo na triviální hatmatilce, která o jádro významu ani nezavadila.“⁶⁷ Tento citát je trochu vtípem a trochu není. Chtěl doložit, že řeč a zejména pravdivá řeč, ve které vysvítá evidence, je strukturovaná a to konkrétními předpoklady, které jsem zmiňovala skrz Lévinase výše. Steiner mluví o tom, že ženy a muži drží odlišné jazyky, které jsou vzájemně nepřeložitelné, sice v souvislosti s tímto mluví také o „prostopravdě“, ale význam takového tvrzení má, myslím, obrovské důsledky. A dodává: „Jakýkoli model dorozumění je vždy zároveň modelem pře-kladu, vertikálního nebo horizontálního přenosu významu.“⁶⁸ To co jsem chtěla citátem o jazyce žen a mužů ukázat bylo to, že zakládající vztahy, které popisuje Lévinas a které vymaňují řeč z výměny informací, anebo prosté komunikace, jsou klíčové, jsou odpovědí, právě v momentech kdy model „řeč jako ukazování pravdy“ selhává, kdy se na chvíli ukáže, že ač sdílejíce stejný svět, tj. obdobný systém poukazů, můžeme si být náhle absolutně cizí. A tato cizost je něčím víc než nepřítomností nebo nepochopením, ale v jistých případech je základní nemožností pochopení a absolutní nepřítomností, tak jak o těchto situacích bude psát Lévinas.

Abychom mohli něco prohlašovat, musíme si všichni víceméně stejně rozumět. Ale to je situace, ve které se pravda ukazuje jako navýsost sociální záležitost, aniž by to nutně znamenalo, že se propadáme do nějakého umenšeného významu, nad kterým by stála absolutní pravda jako předpoklad. A dále to, že si máme rozumět „stejně“, znamená, že jsme nuceni důkladně předstírat (představa), že si přece rozumět nutně musíme, poněvadž se pohybuje ve *stejném* světě.

„Zachytí-li člověk jazykové sdělení jakéhokoli druhého člověka, v plném smyslu slova tak provádí akt překladu. Čas, vzdálenost, rozpory v náhledu či přijatém odkazovém rámci tento akt více či méně ztěžují. Když je obtížnost zjevná, přestává být tento proces bezděčný a stává se vědomým postupem. Důvěrný vztah, ať už je vytvořen nenávistí či láskou, lze naproti tomu popsat jako sebejistý, takřka bezprostřední překlad.“⁶⁹ I tento citát odkazuje na vztahy hlubší, než intencionální. Myslím, že Steiner spolu s Lévinasem nabízejí i trochu jinou možnost komunikace.

⁶⁷ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 58.

⁶⁸ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 59.

⁶⁹ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 60.

A sice komunikace, která částečně převrací vztahy, ustavené identifikací a „říkáním něčeho o něčem“, že možná nalezneme ještě další rovinu, rovinu vyloženě mezi-lidskou. Ano, překonáváme určité mezery a podnikáme „skoky“, které nám dovolí teď, tj. v přítomnosti porozumět sdělení, ale také se ukazuje, že „blízkost“ je další možností, jak provádět tento „překlad“, aniž by byla jeho konstituce nutně vědomá, tj. aniž by měla přímý předmět, svůj přímý obsah, jednalo by se o určitý typ naladění se na druhého. Steiner mluví také o tvorbě „původní repliky“, při překládání literárních autorů. „V mezích našeho druhotného, na okamžik povzneseného, poučeného vědomí znovu zpřítomňujeme umělcův tvůrčí akt.“

Steiner mluví o rozumění jako o aktu překladu, dokonalé porozumění bude provádět dokonalý překlad. Zmiňme jednu filosofickou aluzi, které mi připadá v tento okamžik všeřikající: „Walter Benjamin napsal svou „Úlohu překladatele“ v roce 1923. Jeho esej vychází z gnostické tradice, ač ho ovlivnily Goethovy úvahy o překladu, obsažené ve známých poznámkách k Dívánu, a Holderlinovo ztvárnění Sofokla. Benjamin coby „tajný spolčenec“ básníkovy úmyslu dovozuje, stejně jako v celém svém mimořádně kultivovaném, občerstvujícím vykladačském díle, že ti, kdo nějakému textu „rozumějí“ se povětšinou minuli s jeho podstatným významem. Špatné překlady sdílejí přespříliš.“⁷⁰ Hledisko rozumu nás může značně ochudit, protože pravda nemusí být všechno, co jsme chtěli vědět. Proto také Steiner mluví o „emočním aktu“ při překladu: Výkonný umělec či kritik mohou stejně jako básník říci *Je est un autre*. Jak uvidíme, spojuje se tu vjedno dvojí základní pohyb ducha: dosažení „vhledu“ je zároveň jazykový a emoční akt.⁷¹ Dobře známí autoři, zejména francouzské tradice zavádí do mluvy i mlčení či lež. „Je nasnadě, že mluvíme, abychom se dorozumívali. Mluvíme však také, abychom něco zatajovali a nechávali nevyřčeno.“⁷² Ano, to se může jevit jako „prostopravda“, jak tento termín používá Steiner, ale současně nám to přináší zajímavý vhled na řeč, zejména přihlédneme-li současně k tolik probírané intencionalitě, k tematizaci která se obrací na bytosti používající řeč.

⁷⁰ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 73.

⁷¹ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 43.

⁷² STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 59.

Jiná zkušenost

Chtěla jsem přiblížit, že Lévinas ukazuje řeč, jako příslušející k pravdě, protože se vždy ocitá v oblasti tematizace, to znamená identifikace. Skrze tyto prostředky se bytí určitým způsobem, v určitých módech jeví. Toť spojení řádu bytí a pravdy. Lévinas bude mít zcela jiný záměr, jeho snaha bude směřovat směrem mimo oblast „universálna“ a „ideality“ které rozpoznal, a sice směrem k singularitě (navracení smyslu okamžiku „ted“, vypovídání o něčem, které se děje „dnes“). Jeho směřováním je pohled na „řeč“ z úplně jiného úhlu, z jiné tradice a z jiného místa, bylo by proti celému jeho způsobu uvažování, kdyby platilo, že „možnost komunikace se dává jako prostý důsledek *logického* díla diskurzu“. („pravda pro všechny“)

Jak jsem zmiňovala v úvodu, rozvinutí těchto myšlenek vrcholí mj. v *Totalitě a nekonečnu*. Lévinas převrací **vztahy**, mezi „já“ a tzv. spoluhlavčím, tento vztah už nebude poznáním, diskurz nebude výkonem myšlení, universálně se jevící pravda nebude spojovat subjekty, kteří by se ji účastnili (byť „jen“ diskursivně). „Fenomenologie je filosofická metoda, ale fenomenologie – to jest pochopení vystavením do světla – není tou poslední událostí bytí samého.“⁷³

Mluvení je kontakt, píše Lévinas, proto je možné že „singularita“ osoby bude stát, může stát, mimo tematizaci, mimo samotný diskurz. Osoba bude tímto diskursem pouze „přiblížená“. „Diskurs a jeho logické dílo by spočívaly ne v poznání spolu-mluvčího, ale v jeho blízkosti.“⁷⁴ Lévinas samozřejmě používá zcela specifický slovník, slova jako „blízkost“ nebo „kontakt“ mohou působit nejednoznačně, ale jedině takto Lévinas může rozehrávat řadu významů a zároveň být dokonale přesný. Vztah se spolu-mluvčím je blízkost, to tedy znamená, že se nacházíme v nějaké situaci. Dále to znamená, že tento vztah se spolu-mluvčím je původnější než naše společná participace na universalitě, která jak ukáže Lévinas, tento vztah původně a nutně předpokládá.

Pokud Lévinas používá výrazy jako „zápletká“ pro popis etického vztahu, či „zámezí“ významu, které původně umožňuje, že se vůbec nějaké bytí jsoucna může „skvít“, vidíme, že míří mimo

⁷³ LEVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*. 1. vyd. Praha: Oikoyomenh, 1997. Oikúmené. ISBN 80-86005-20-8, str. 15.

⁷⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 245.

slovník identifikace. Lévinas se odmítá spokojit s tím, že by bytí bylo vyčerpávající popis pro jsoucna. Sám v poznámce píše: „ Západní filosofie dokázala o tomto „přesahujícím“ mluvit, ale ihned je prohlásila za Ideu, tj. interpretovala je v termínech bytí podřizující tím Boha ontologii. Náš pokus se ubírá právě opačným směrem.“⁷⁵ Pro Lévinase není nejpůvodnějším vztahem vztah intencionalní, ale vztah blízkosti, tzn. bezprostřední kontakt s nějakou osobou, má už sám o sobě nějaký význam.

„Tak málo se říká a tolik „se tím myslí.“⁷⁶

Nebudu se pouštět příliš hluboko do Lévinasových popisů kontaktu. Naznačím jenom, jakým směrem se ubírá úplný závěr knihy *Objevování*. Lévinas píše o smyslovém, které také posouvá za onu intencionalitu typu „co“, a na příkladu dotyku mluví o dotýkání a pohlazení, kde se také ukazuje ona původní blízkost, kde jde prostě o tuto blízkost a nic víc. Ano, můžeme o této zkušenosti mluvit a charakterizovat její strukturu, můžeme ji interpretovat a pojmenovat, můžeme ji rozumět, ale to je pro Lévinase stále určitá „transcendence“, tedy idealita a odstup, přes veškerou otevřenost je to stále sféra vědění, která ale není bezprostřední, tak jak je ono smyslové. I zde jde o řeč, protože jsme v oblasti gest, v oblasti významových sdělení, ale tato interpretace je méně původní než vztah blízkosti. „Smyslové je povrchní jen ve své roli poznávání. Podstatné se odehrává v etickém vztahu ke skutečnosti, to znamená ve vztahu blízkosti, který je smyslovým ustavován.“⁷⁷ Lévinas tuto oblast označuje jako „původní řeč“, které předchází všem klasickým schémátům sdělení.

„Stručně řečeno: lidské dorozumívání, ať k němu dochází v rámci jednoho jazyka či mezi různými jazyky, znamená překlad.(...) To, k čemu došlo v Babelu, nekonečný úkol překladatele potvrdilo a zviditelnilo – nebylo jeho příčinou. Logicky vzato nebylo nikde zaručeno, že si lidské bytosti budou navzájem rozumět, že idiolekty v rámci dílčího konsensu splynou ve sdílené

⁷⁵ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 244, pozn. č. 2.

⁷⁶ GENET, Jean. *Služky: hra o 1 dějství*. Praha: Dilia, 1967. Malá řada (Dilia).

⁷⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 248.

mluvní formy.“(...)Jakmile jednou došlo k „volbě“, překlad se stal nevyhnutelným.“⁷⁸ Nepokusil se racionální diskurz o to, aby bylo logicky zaručeno, že si lidské bytosti budou vzájemně rozumět? Nechtěl se vyhnout tvůrčímu aktu překladu, který sebou vždy nutně nese nejednoznačnosti? Nepokusil se tuto nejasnost vymýtit řádem přítomnosti? Každý jazyk je jako „pokladnice vědomí“. Steiner ale nemluví jen o jazycích jednotlivých kultur, mluví i o ideálu tzv. „osobního hlasu“: „Ztracen by nebyl jen ideál naprosto osobního hlasu, jedinečného „lícování“ výrazových prostředků jednotlivce s jeho představou světa, jak o ně usilovali básníci (...)“⁷⁹

Myslím, že tento překlad funguje zejména díky znovu-zpřítomnění, které sice je reprezentací, ale takovou, která znovu-prožívá „blízkost“ autora, to znamená, „blízkost“ někoho. „Tak by bylo možno mluvit o nezapomenutelném životě nebo okamžiku, i kdyby na ně byli všichni lidé zapomněli. Jestliže si totiž jejich povaha žádala nezapomenutelnosti, pak není v tomto predikátu nic nesprávného, nýbrž je v něm požadavek lidem nepřiměřený, a tedy současně odkazující na oblast, v níž mu vyhovět lze: na paměť boží. A tak by stála za uváženou přeložitelnost jazykových děl i tehdy, kdyby byla pro lidi nepřeložitelná.“⁸⁰ Člověk, který by se pokoušel o něco nemožného, protože by si výraz primitivně řečeno „odmítl zjednodušit“ do vztahů které by pro něho bývaly jednodušší, kdyby sledoval své vlastní cíle.

Když Steiner komentuje Humbolta, zdůrazňuje to, jak Humbolt považoval jazyk za tvořivý, díval se na něj jako na tvůrčí proces, který neslouží k tomu, aby přenášel konkrétní obsahy, ale tvrdil že: „Obsah sdělení se utváří v průběhu rozmluvy a jejím působením“⁸¹ Rubová strana tohoto pozitivního tvoření řeči, je fakt, že dle Humbolta je řeč i prvkem zcizujícím. Jako první by dle Steinera tento autor měl pojmenovat to, co zaměstnává řadu textů věnujících se problematice jazyka a sice: „(...)Lidská řeč je utvářena svémocnými silami, je obsažnější a nadčasovější než kterýkoli z jejích uživatelů (...). Do hry vstupuje jazykové Entfremdung /odcizení/, jev

⁷⁸ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 61.

⁷⁹ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 61.

⁸⁰ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 73.

⁸¹ STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 87.

neodlučitelný od tvůrčího ducha slova.⁸² Dokonalý překlad by dokázal toto odcizení překonat, tím že přehlédl až za něj, že by onen překladatel díky afektivnímu probuzení byl schopen reprezentace, která by byla více než otevřená, která by byla skutečným vztahem porozumění ve smyslu blízkosti, tak jak o něm píše Lévinas.

V kapitole „Vědomí a Obsese“ Lévinas píše: „vědomí má vůči setkání s bližním vždy zpoždění, já je předvoláno a provinilé v onom vědomí, které nabývá o druhém, ve svém špatném svědomí. Bližní neodpovídá míře a rytmu vědomí.“⁸³ Tohle připustit bude základem etických vztahů. Je zde jakási nutná nepřítomnost, jednak proto, že bližní (osoba, někdo) je nutně ne-ideální, „nepřítomnitelný“, tato osoba má smysl, bez toho aniž bychom ho ji propůjčovali, má význam i bez nás. A mluvíme o bezprostřednosti proto, že si zde vědomí nemůže vzít svůj „reflexivní čas“, jak píše Lévinas, jakákoli manifestace je překonána vztahem, který označuje za „etický“. Druhý nás přepadne bez anticipace, bez horizontu, zjevuje se a má význam bezprostředně. A dále: „Přiblížit se k Druhému znamená ještě hledat to, co už je přítomné, pátrat ještě po tom, co už bylo nalezeno (...)“⁸⁴ A v této bezprostřednosti se druhý nikdy nevyčerpává.

Shrňme-li částečně určité obrácení, které myslím vysvítá z Lévinasových vět, nabízí se následující výzvy. Jednak je to neklást se na počátek intence, připustit možnost, že do mě vstupuje něco, aniž bych si toho byl vědom/a, osvobodit řeč od vztahu k přítomnosti a umožnit například nesmyslnost. („Řeč smyslu zbavená“)

Osvobození od přítomnosti by mohlo proběhnout tak, že navrátíme předmětům jejich konkrétnost v čase. V případě že myšlení, které zpředměťňuje, přestane pomíjet tuto možnost nepředmětných komponentů, tak je možné bavit se o události, jak jsem ji zmiňovala na začátku textu. (Proto „filosofie události“ a v úvodu naznačované pozadí filosofie 20. století.) Pokud opustíme oblast retence a protence, zjistíme, že ani minulost ani budoucnost není možné nijak předmětně uchopit. Díky vědomým vztahům, ztrácíme také vztah ke všemu co má pro nás indexikální charakter.

⁸² STEINER, George. *Po Babelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 88.

⁸³ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 249.

⁸⁴ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 250.

(Tuto „indexikálnost“ nebudu nyní hlouběji rozvíjet, protože toto téma v sobě implikuje řadu dalších výkladů, které přesahují schopnosti tohoto textu, ale jen připomenu, že se jedná o index ve smyslu odkazu, ve smyslu „tam“, ukazujícího prstu, ke kterému není možné zaujmout vědomí vztah, protože takový vztah je nutně přítomný a tudíž ničící samotný charakter indexu.)

Ale především se chce navrátit plný význam okamžiku, plný význam „ted“. V tomto bodě vlastně docházíme konce výkladu, a vysvětluje se, proč jsem zmiňovala Lévinasův „styl“ a jinou tradici. Všechny výklady jedinečnosti, které se dějí z perspektivy horizontů, pohybů, celků, berou tomu jedinečnému jeho pravý význam. S tím se spojuje i představa, že jsme jakási součást dějin, historičnost a podobně. „„Jaká ohromující myšlenka: historie, *matka* pravdy! Menard, současník Wiliama Jamese, definuje historii jako zdroj skutečnosti, ne jako její zkoumaní. Pro něho není historická pravda to, co se stalo, ale co si myslíme, že se stalo.⁸⁵ Naproti tomu Lévinasova „eschatologie“ umožňuje bytosti, které mohou mluvit, místo aby propůjčovali ústa nějakému „anonymnímu heslu dějin“.⁸⁶ Veškerá souhra s časem je nakonec ve fenomenologii odhalena zejména v pojmech „retence“ a „protence“, kde se budoucí chová jen jako širší součást „ted“. Což znemožňuje minulost v radikálním slova smyslu, minulost „bez paměti“, jak píše Lévinas.

⁸⁵STEINER, George. *Po Bábelu: otázky jazyka a překladu*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2010. Paprsek (Triáda). ISBN 978-80-87256-38-1, str. 80.

⁸⁶ LEVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1997. Oikúmené. ISBN 80-86005-20-8, str. 11.

Závěrem:

Idealizace a pomíjení veškerých non-intencionálních vztahů, které takto ztrácejí význam, je tím, co bylo cílem předvést. Lévinas ukazuje, že jistá zkušenost může zůstat bez pojmu, a to je tzv. zkušenost čistá, zkušenost druhého. Zásadní odlišnost mezi členy, dějící se v mezilidských vztazích, je úplně jiná, než odlišnost pouhých znaků. Druhý nezískává svůj význam v rámci řádu, ve kterém by se ustavoval. Pro Lévinase je mluvení kontaktem a v tomto kontaktu se netematizuje nic jiného, než tento kontakt sám. Původnější vztah se pro Lévinase realizuje mimo jakékoliv téma. Bytí, jež by se mělo ukazovat na základě tématu je až tím druhotným smyslem řeči.

Myšlení se v určitém ohledu vyjevilo jako „povrch“, který dokáže sám sebe dokonale obsáhnout, nebo reflektovat na své „nevyplnitelnosti“. Věci by se redukovaly na smysl, na fakticitu, která dostačuje proto, že je „pravdivá“. Určitým způsobem se odklonit od tradice poznání a zapojit do myšlení i situace, které toto myšlení překračují, to je snad také výsledkem interpretace fenomenologie. Lévinasova vlastní filosofie dává v tomto kontextu výkladu fenomenologie nové možnosti.

Tyto implikace nepatří jenom řeči, ale i lidem jakožto subjektům, kteří by snad byli zbaveni podléhání hledáčku identity a různých účelových zaměření. Proto také citace Steinera, který se zabývá jazykem mužů a žen, jazykem dětí, jazyk překračující účely komunikace. Připomíná to krok proti „neutrálnu“, které by nutně obklopovalo takové prostředí. Nebo ilustrujme následujícím citátem: „Bytí vchází do sféry pravého poznání. Tím, že se stává tématem, si zajisté vůči mysliteli, který je pojímá, uchovává určitou cizost. Záhy ale přestává myšlení překvapovat.“⁸⁷ A jakákoli zkušenost se automaticky stává prvkem, který konstituuje bytí, kterému já jakožto vědomí udílím smysl. Cokoli co by se mohlo jevit jako „jiné“ se vždy ukáže jako bytí. Stejně tak Lévinas píše: „(...) bůh adekvátní rozumu, bůh, kterému rozumíme a který nemůže zkalit autonomii vědomí“⁸⁸ Lévinas hledá tzv. heteronomní zkušenost, která by v sobě zahrнула onen jiný postoj, který od začátku tohoto textu avizujeme, postoj, vyznačující se svou

⁸⁷ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 205.

⁸⁸ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 206.

„jednosměrností“, tzn. ne návrat k sobě samému v identifikaci, jak o ní uvažuje Lévinas. Šlo by o jednání bez naplnění, „absolutně trpělivé jednání“, které je charakterizováno následujícím způsobem: „Budoucnost, pro níž dílo konáme, musí být již vždy kladena jako lhostejná vůči mé smrti.“⁸⁹.

Hledáme něco, co se nemůže stát obsahem vědomí. Nikoliv ve smyslu slabém, že bychom si byli vědomi toho, že se něco vzpírá našemu vědomí, ale ve smyslu absolutním, situace, ve které vůbec nereflktujeme ve vědomí. Tato situace by přinášela i zcela jinou časovost. Časovost, která by stála mimo rozlišení příčiny a účinku. Jednalo by se o něco, co přesahuje schopnosti intencionality, vztah který by nebyl vztahem odhalování, způsoby zjevování které by nebyly přímé, něco by mělo význam, bez toho aniž by to bylo přítomné...⁹⁰

Myšlení je eliminující, protože vše co nalézá, podstupuje vztahům korelace. Obecně řečeno je třeba dát si pozor na požadavek ekvivalence, zejména co se týče pojmu a věci, protože to by znamenalo zásadní omezení. Proto je také třeba dožadovat se postoje, který by nás nutil k neustále re-interpretaci pojmů, který by stál mimo „užitné hodnoty“ výroku, v rámci jednoho systému. Vědění o bytí se nesmí stát příliš schematickým. Toto schéma se ustaluje a jeho fakticita **dává smysl**. Musí proto existovat určitý druh společenství. A toto společenství je širší, než se zdálo. A můžeme ho zahlédnout, pouze pokud přiznáme, že může existovat i *jiný* pohled. Ve světě je vždy víc, než to co v něm uchopujeme. Fenomenologie říká, že když se nám něco jeví, tak je to začleněno do určitého řádu, a sice do řádu významu v rámci světa (jakožto horizontu všech horizontů). Lévinas hledá význam, mimo tento diskurz, jehož primárním cílem je porozumění bytí. Musíme jít mimo podezřelou objektivitu, ať už věd, nebo čehokoli jiného. Tuto možnost přináší právě fenomenologie, a to proto, že obrovská analytická práce z pera Edmunda Husserla umožní hledat místa, kde veškerá objektivita končí a také navrátí skutečný smysl vztahům vědomí, což spočívá mj. ve všimnutí si toho, že věci se neustále ukazují, že se proměňují, tedy jinak řečeno, že fenomén je neustále přístupný dalšímu zpřesňování, to je navrácení vědomí do světa.

⁸⁹ LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. Vyd. 1. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4, str. 209.

⁹⁰ Ponechávám všechny tyto možnosti pouze v náčrtu, jednak proto, že jejich rozvíjení stojí mimo mé schopnosti, dále proto že by to byla otázka samostatné práce.

Řeč ale musí být něčím víc, než ukazováním se pravdy. Mezilidský kontakt se neomezuje získáváním jakéhokoli druhu informace. Lévinas požaduje vykročení mimo koherenci, mimo pravdu a mimo „soudržnost“, řeč on sám označuje jako „událost blízkosti“, která je původnější než jakékoli vědění.

Fenomenologie je filosofií, která přináší inspiraci pro řadu oblastí, do kterých se sám její původce nutně explicitně nepouští. Jak bylo snahou ukázat, třeba na příkladu ústředního pojmu celé Husserlovy fenomenologie, na pojmu intencionality, fenomenologie dokáže překročit sebe samu tím, jaké oblasti zkoumání si vymezuje. Lévinas neustále ohlašuje, že se věnuje „etice“. Etika jakožto „první filosofie“. Není první ani jako logika, ani jako metafyzika nebo konstatování svobody. Je to popis zjevování intersubjektivních vztahů, bez jakýchkoli formálních aspektů.

„Ale být nehotové a vědět to – to je také rys myšlení, a zvláště toho, s nímž stojí za to zemřít.“⁹¹

⁹¹ ADORNO, Theodor W a Max HORKHEIMER. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2009. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-267-7.

Seznam použité literatury:

LEVINAS, Emmanuel. *Objevování existence s Husserlem a Heideggerem*. 1. vyd. Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-127-4.

LEVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-20-8.

HUSSERL, Edmund. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I*. Praha: OIKOYMENH, 2004. ISBN 80-7298-085-8.

STEINER, George. *Po Bábelu, otázky jazyka a překladu*. TRIÁDA, 2010. Přel. Šárka Grauová, 2010. ISBN: 978-80-87256-38-1.